СТАНОВИЩЕ

От доц. д-р Рая Гайтанджиева
Национална художествена академия

относно: придобиване на образователна и научна степен „доктор“ в област на висшето образование: 8. Изкуства, професионално направление: 8.2. Изобразително изкуство, специалност „Изкуствознание“,

кандидат: Симона Костадинова,

с представен за рецензиране дисертационен труд на тема:

„Арт-терапия при деца с комуникативни нарушения“

Научен ръководител: проф. д-р Румяна Панкова

Общо описание на представените материали

Дисертационният труд е с обем 200 страници и приложение – 45 страници, с което общият обем на представените материали възлиза на 245 страници. Състои се от увод, три основни глави, заключение и използвана литература. Приложението съдържа богат визуален материал, който илюстрира практическите дейности, разглеждани в труда. Представени са фотографии от различни арт-терапевтични занимания с деца, както и визуални материали, онагледяващи използваните художествени и сензорни техники. Част от изображенията са номерирани и придружени от пояснения, които ги свързват с конкретните упражнения. Представени са различни художествени и творчески дейности, сред които колаж, апликация, пръстово рисуване, сензорна работа, сортиране, конструиране, рисуване върху общ лист и задачи със символи.

Авторефератът е с обем от 32 страници основен текст и представя структурата, основното съдържание, изводите и заявените приноси на дисертационния труд.

Актуалност на темата

Темата на дисертационния труд „Арт-терапия при деца с комуникативни нарушения“ е актуална и социално значима, тъй като е насочена към проблемите на детското комуникативно развитие и към възможностите за ранна подкрепа при установени затруднения. Особено важно е търсенето на подходи, които съчетават развитието на вербалната и невербалната комуникация с емоционалното и социалното развитие на детето.

Изследването поставя арт-терапията в контекста на интердисциплинарен подход, обединяващ аспекти на изобразителното изкуство, психологията, логопедията и педагогиката. Актуалността на разработката се определя и от възможността художествено-творческите дейности да предоставят алтернативен канал за изразяване при деца, за които вербалната комуникация е затруднена. В този смисъл разглеждането на рисуването, моделирането,

колажа, сензорните и други творчески дейности като средства за стимулиране на общуването придава на темата както теоретична, така и приложна насоченост.

Допълнителна стойност на изследването придава насочеността му към ранното разпознаване на комуникативните затруднения и необходимостта от индивидуализиран подход при работата с децата. Съчетаването на оценката на различни области на детското развитие с художествено-творческите дейности позволява комуникативните затруднения да бъдат разглеждани във връзка с цялостното развитие на детето. Важен аспект е и възможността част от тези дейности да бъдат продължени в семейна среда, което предполага активно участие на родителите в процеса на подкрепа. Внимание е отделено и на груповите занимания, при които децата се учат да взаимодействат помежду си, да общуват и споделят, да разпознават невербални сигнали и да изграждат общи творчески проекти в екип.

Считам, че избраната тема е навременна и актуална, а разработването ѝ има теоретична значимост и потенциал за приложение в работата с деца с комуникативни нарушения.

Оценка на съдържанието и структурата

Дисертационният труд е логично структуриран и последователно изграден, като съчетава теоретично проучване на арт-терапията и комуникативните нарушения с методологическа и емпирична част. Теоретичната основа обхваща историческото развитие на арт-терапията, основните концепции и подходи, свързани с нейното приложение, както и спецификата, класификацията и факторите за възникване на комуникативните нарушения при децата. Разгледан е широк кръг специализирана литература, включваща трудове на утвърдени автори в областта на психологията, психоанализата и детското развитие.

По-конкретна практическа насоченост на труда придава проведеното емпирично проучване сред 60 деца. Като първоначален скринингов инструмент е използван специално подготвен родителски въпросник с над 100 въпроса, групирани в пет основни области на развитието – когнитивна, комуникативна, физическа, социално-емоционална и адаптивна. Отговорите дават възможност да се очертаят първоначално силните страни и потенциалните затруднения в развитието на детето. Получената информация е допълнена чрез стандартизираната методика Developmental Profile 3 (DP-3), която оценява същите пет области и позволява резултатите да бъдат съпоставени с възрастовите норми. Съчетаването на двата инструмента дава възможност субективните наблюдения на родителите да бъдат допълнени със стандартизирана оценка и да се изгради по-цялостен индивидуален профил на развитието на всяко дете.

Към основния текст е включен богат визуален материал, представящ практическата работа на докторантката с деца и проведените арт-терапевтични

занимания. Фотографиите и останалите визуални материали документират приложението на разглежданите в дисертацията методи и техники. Този материал има особена стойност за труда, тъй като показва непосредствената връзка между теоретичните постановки и тяхната реализация. В този смисъл личният опит на докторантката в работата с децата и визуалното му документиране придават допълнителна приложна стойност на дисертационния труд.

Би било полезно връзката между този практически материал и анализа в основния текст да бъде изведена по-ясно, така че конкретните занимания, тяхното провеждане и наблюдаваните резултати да бъдат по-непосредствено обвързани с изводите от изследването. Като препоръка бих посочила и необходимостта от по-прецизна езикова и терминологична редакция на текста. На отделни места употребата на чуждици и някои преводни формулировки затрудняват естественото възприемане на изложението. По-последователното използване на утвърдената българска специализирана терминология би подобрило неговата яснота и академичен стил.

Като цяло структурата на дисертационния труд е логична и съответства на поставената проблематика, като последователно преминава от теоретичното осмисляне на арт-терапията и комуникативните нарушения към методологията, емпиричното изследване и възможностите за приложение на разглежданите подходи.

Заключение

Представеният дисертационен труд „Арт-терапия при деца с комуникативни нарушения“ на Симона Костадинова разглежда актуална и социално значима проблематика и съчетава теоретични, изследователски и практически аспекти. Разработката следва интердисциплинарен подход, който свързва изкуството с логопедията, психологията и специалната педагогика.

В научно отношение трудът се отличава с приноси, сред които се открояват систематизирането на теоретичните подходи към взаимодействието между арт-терапията и ранното детско развитие, аналитичният преглед на моделите за изследване на комуникативните нарушения и разглеждането на арт-терапията като интердисциплинарен метод за ранна интервенция. Значима стойност има предложеният от докторантката комбиниран подход за оценка на детското развитие чрез стандартизираната скала DP-3 и родителски въпросник, както и разработеният модел за включване на арт-терапевтични техники в работата с деца от 0 до 3 години. Като съществен приложен принос следва да се оцени и пряката практическа работа на докторантката с деца, документирана чрез богатия снимков материал от художествени и сензорни дейности, който нагледно представя приложението на разглежданите методи и техники и подчертава връзката между теоретичната част и работата с децата.

Направените в становището бележки и препоръки са с изцяло градивен характер. Те са насочени към постигане на по-голяма терминологична прецизност и по-тясно обвързване на богатия илюстративен материал с

анализите в основния текст, като по никакъв начин не променят общата ми категорично положителна оценка.

Считам, че представеният дисертационен труд притежава необходимите качества и резултати с научна и приложна стойност, като напълно отговаря на изискванията на Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за неговото прилагане и съответните нормативни критерии в Националната художествена академия.

Давам положителна оценка на дисертационния труд и предлагам на уважаемото научно жури да присъди на Симона Костадинова образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 8.2. „Изобразително изкуство“

Доц. д-р Рая Гайтанджиева